

EL MAS GARROFET: UN EXEMPLE D'EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA

Marina Miquel i Vives

INTRODUCCIÓ

El mas Garrofet es troba situat a la zona sud-oriental del municipi de Querol, comarca de l'Alt Camp, dins els límits de l'antiga quadra de Valldosera.

Situat en un petit turó d'entorn a 650 m d'alçada, constitueix un edifici d'uns 874 m² de superfície construïda i s'estructura formant dos cossos constructius ben diferenciats espacialment i funcional: d'una banda, l'espai pròpiament d'habitatge, i, de l'altra, un cos adossat a la façana que té funcions específicament agrícoles.

La vivenda constitueix l'espai central del mas. Es tracta d'un edifici de planta rectangular orientat en direcció est-oest, amb la façana principal orientada a migdia i coberta a doble vessant. L'edifici, de tres plantes (planta baixa, pis i golfes) és format estructuralment per un cos principal de planta quadrada i de 123 m² per planta, situat a la meitat est, al que s'hi han afegit successivament tres cossos rectangulars, dos a la façana oest (de 50 m² i 54 m² respectivament) i un a la façana nord (63 m²). Des d'ara, i per tal de facilitar-ne la ubicació designarem aquests espais com a Cos A, Cos B, Cos C i Cos D, respectivament.

El mas Garrofet ha conservat de forma evident en la seva estructura constructiva l'evolució que des d'època medieval fins al segle XX han sofert els masos com a espai de vivenda del poblament agrícola dispers.

Des dels segles centrals de l'edat mitjana fins al segle XIX, la majoria dels masos del Penedès i l'Alt Camp han vist evolucionar les seves formes d'explotació agrícola i els seus conreus, adaptant-se a les necessitats i possibilitats de la societat. En aquesta evolució es destaquen moments d'inflexió, però també moments àlgids de creixement econòmic; aquest cicles es tanquen, finalment, als anys 30-40 del segle XX quan s'inicia un procés d'emigració dels habitants dels masos cap a nuclis de poblament concentrat. Sovint,

aquest procés final no ha implicat l'abandonament de l'explotació agrària, però sí la transformació dels masos com a forma d'hàbitat permanent en vivenda estacional o, senzillament, com a magatzem.

En aquest cicle evolutiu del mas els moments de creixement de l'agricultura —segles XIII-XIV, segle XVIII i segle XIX— han suposat també importants transformacions en l'estructura arquitectònica de la vivenda. Bona part d'aquest canvis, si més no aquells més important i que afecten profundament la seva estructura arquitectònica, han deixat traces evidents i són visibles a través de l'estudi dels volums i les altures que conserven els masos en la seva forma actual.

El mas del Garrofet no s'escapa a aquest cicle evolutiu i ha sofert els mateixos processos de transformació que bona part dels masos veïns. Tanmateix, el Garrofet, però, presenta unes característiques evolutives especials. Les transformacions arquitectòniques que han patit des de la seva construcció inicial, s'han produït de forma ordenada, fet que permet la seva observació d'una manera molt més clara. Això és especialment evident respecte al creixement dels volums, és a dir, de la superfície habitable. Així, mentre és molt freqüent que els masos creixin en sentit concèntric, és a dir, un edifici original va augmentant la seva superfície a causa de la construcció de nous cossos que es van adossant en totes direccions a l'edifici original, i per tant, al final del creixement, la construcció primitiva queda en una posició més o menys central, al Garrofet el creixement, partint d'un cos principal (Cos A) s'ha produït de forma lateral, i, específicament, en la façana oest de l'edifici original (Cos B i Cos C). Això significa que actualment observem les fases de creixement com a l'adossament a les successives façanes oest del mas dels nous cossos de vivenda.

DESCRIPCIÓ DEL MAS

PLANTA BAIXA

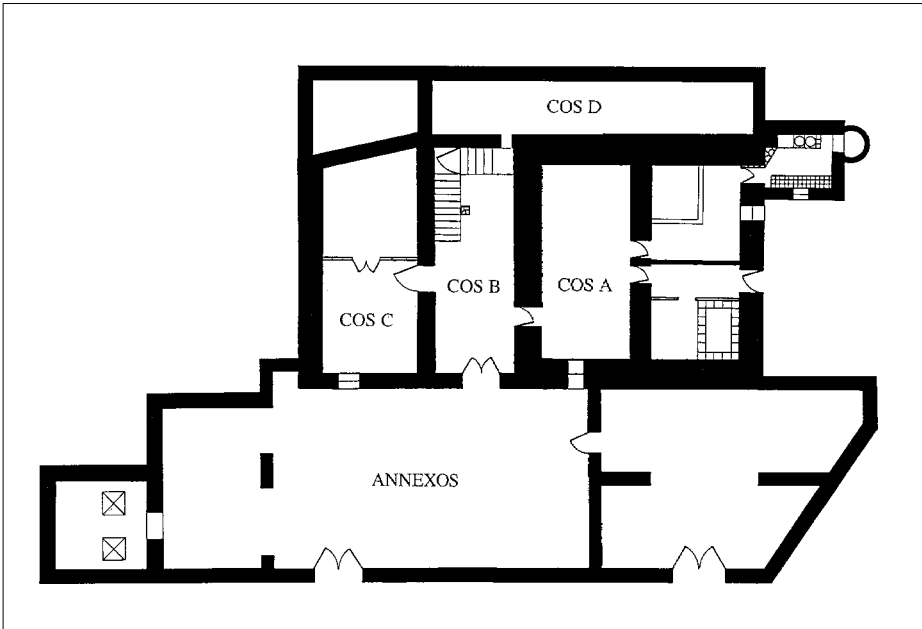
Cos B

L'entrada al mas s'efectua per una porta dovellada de 1,7 m de llum oberta sobre la meitat oest de la façana de migdia (Cos B) en la que hi figura la data 1766. L'entrada, que actualment té funcions de menjador ja que s'hi troba una taula, ocupa tota la superfície interna de la planta (29 m²). Des d'aquest àmbit s'accedeix per una porta oberta sobre el mur est a l'interior del cos principal (Cos A), mentre que una segona porta oberta en el mur oest permet l'accés al Cos C.

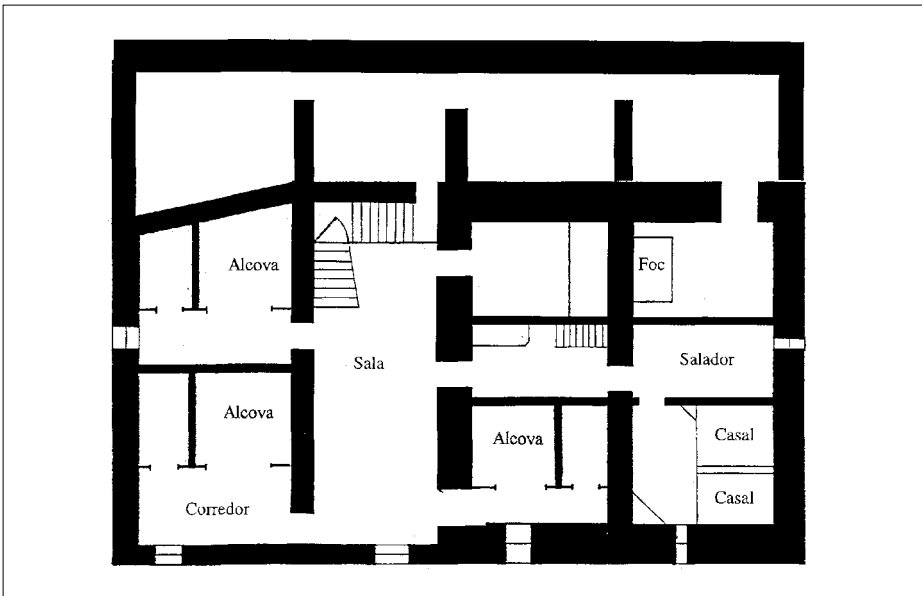
Cos A

A l'accedir al cos principal, hom troba una gran sala de planta rectangular de 33,54 m² de superfície interna, coberta amb dos arcs apuntats, d'estil gòtic.

Dues portes obertes sobre el mur oriental permeten l'accés a dues noves habitacions. Ambdues habitacions constitueixen conjuntament un cos de dimensions idèntiques a la sala i que es troba cobert igualment per un sostre recolzat en dos arcs apuntats simètrics

□ Mas Garrofet. Planta baixa

□ Mas Garrofet. Primera planta

als anteriors. Com veurem, inicialment aquest cos funcionaria de forma unitària, però les reformes efectuades al llarg del temps li han donat la configuració actual. A través de la porta sud s'accedeix a una petita estança (15,9 m²) on es troba un cup i que dona pas a una porta exterior oberta sobre la façana oriental. Es tracta d'una porta dovellada de mig punt de 1 m de llum. Actualment, des d'aquesta porta s'accedeix a un petit baluard on es troba el pou.

A través de la segona porta hom pot accedir de la sala cap a l'àrea de cuina. Aquest espai es distribueix en dos subàmbits. L'un, al que s'accedeix directament des de la sala constitueix un espai de planta quadrada, de dimensions idèntiques (15,9 m²) a l'habitació on es troba el cup, i en la que s'hi situa un foc de rotllo amb una superfície de 7,9 m² de campana. Una porta oberta a l'extrem nord-est de l'habitació permet l'accés al que és pròpiament la cuina. Es tracta d'una petita estança d'uns 7 m² que es tanca amb un mur recolzat en la boca del pou.

Cos C

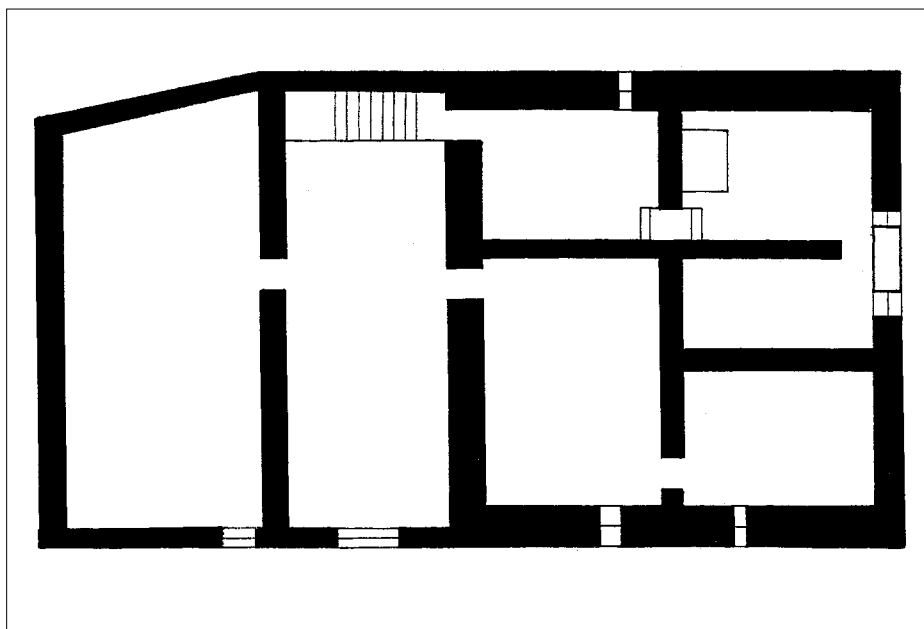
Des de l'entrada i a través d'una porta oberta sobre el mur de tancament oest, s'accedeix al cos C. En la porta hom hi troba la inscripció de l'any 1802. Es tracta d'un àmbit de planta rectangular de direcció nord-sud, de 38,6 m² dividit en dues estances de dimensions similars separades per un petit envà en el que s'hi torba una porta que permet el trànsit entre les dues habitacions. Ambdues estances foren construïdes per tal d'acollir la zona de transformació de la verema. Així, en el mur de façana que tanca la primera de les dues estances, s'hi troba una porta oberta que permetria la descàrrega dels carros de verema per tal de procedir al premsat del raïm, funció a la que estaria dedicada dita habitació. En canvi, la segona estança, situada ja a la meitat interior, estaria dedicada ala fermentació i emmagatzematge del vi, tal i com ho demostren els cups oberts en el seu sòl.

Novament a l'entrada, en l'extrem oposat a la porta principal, una escala permet el trànsit cap al primer pis, mentre que una darrera porta situada sota la volta de l'escala, permet accedir al cos D, on es troben els antics estables.

PRIMERA PLANTA

Cos B

L'accés al primer pis s'efectua novament pel cos central del mas, o Cos B. L'escala dona accés a una habitació oberta que té la funció de distribuïdor alhora que actua com a espai noble. És l'espai que tradicionalment es coneix com **la sala** i on es portaven a terme els àpats de celebracions. Aquest àmbit, que se situa just damunt l'entrada, té unes dimensions similars que aquesta (50,16 m²), atès que formen part del mateix cos constructiu. Tot i així, com que en la segona planta es produeix una lleugera reducció de l'amplada dels murs, té una superfície útil major (37,7 m²).

□ Mas Garrofet. Segona planta. Golfes

□ Planta primera. Vista de la sala des de l'extrem nord

Des de la sala, hom pot accedir, novament, cap a les habitacions situades a la meitat oriental, el cos principal, Cos A, les situades en el terç occidental, Cos C i al sector nord o Cos D.

Cos A

Igual com a la planta baixa, el cos principal de la construcció s'estructura en dos espais de planta rectangular separats per un mur mitjaner central i a la vegada dividits en tres estances cadascun d'ells. Des de la sala s'obren tres portes que permeten l'accés al cos principal. Així, la porta situada a l'extrem sud mena a una cambra de 14 m² disposada en forma d'alcova i en la que s'hi troben dos dormitoris de 6 i 3,12 m² respectivament, als que s'accedeix per un corredor de 1 m d'amplada.

Per la seva part, la porta central de la sala dona pas a un espai de distribució que possibilita l'accés a les habitacions del terç sud-est del cos principal, zona on es troben dues noves habitacions. Des de la primera d'elles, de planta rectangular i de dimensions idèntiques al primer espai de distribució (8,8 m²), s'accedeix per una porta lateral a la segona habitació. Es tracta d'un espai de planta rectangular, amb una superfície útil de 14,7 m² dedicada a l'enmagatzament de gra, tal i com ho indica l'existència de dos cassals.

Novament, i des del primer espai de distribució, s'accedeix per una escala lateral a un sobrepis situat just damunt de la primera habitació del terç-sud. Aquesta petita habitació, de dimensions idèntiques a l'esmentada (8,8 m²), s'utilitzava com a salador.

La darrera porta de la sala que dona pas al cos principal es troba situada just al costat de l'escala i permet l'ingrés a una habitació sense llum de planta rectangular i 11,7 m² de superfície útil.

Cos C

A diferència del cos principal el sector oest de la primera planta s'organitza en dues úniques habitacions que tenen l'ingrés directe des de la sala i que funcionarien com a dormitoris dobles d'alcova. En ambdós casos, l'entrada a les cambres es resol gràcies a la construcció d'un corredor situat davant les portes arrambat a la paret que facilita l'accés. Totes dues habitacions presenten dues cambres, una de majors dimensions (7,5 m²) sense tancament frontal, situada al costat de la porta, i una segona més petita (5,1 m²).

Cos D

Des de la sala i just a tocar de l'escala s'accedeix per una petita porta al sector nord o Cos C. Es tracta d'un espai rectangular d'aproximadament 3 m d'amplada i 15 de llargada dividit en dues habitacions d'ingrés successiu. Des de l'habitació de l'extrem est s'entra a una cambra que estructuralment pertany al cos principal i se situa en el seu extrem nord-est. Dita habitació, de planta rectangular i 11,3 m² de superfície útil, presenta una llar de foc.

SEGONA PLANTA

L'accés des de la primera planta a la segona planta o golfes s'efectua per mitjà d'una escala que neix a la sala, just a continuació del tram d'escales provinents de la planta baixa.

Aquest pis presenta una distribució estructural similar a la resta. Així, la meitat oest s'organitza en funció de dues habitacions que corresponen a cadascun dels cossos B i C, mentre que la meitat est correspon al cos quadrangular que anomenem A. Estructuralment, l'aspecte més rellevant és el fet que el cos D, situat al sector nord de l'edifici només té planta baixa i primer pis, i per tant, es redueix la superfície de la segona planta fins a 234 m². No cal dir que aquesta planta perd bona part de les funcions domèstiques per esdevenir un espai d'emmagatzematge agrícola. Com en el primer pis, la major part de finestres s'obren en la façana principal de migdia.

Tal com hem dit, l'escala d'ingrés a la planta mena directament al cos B, just damunt de la sala. Igual com aquesta estança, constitueix una única habitació de planta rectangular, encara que presenta una superfície lleugerament major (40,5 m²) a causa d'una nova reducció de l'amplada dels murs.

Des d'aquesta habitació i per una porta oberta en el terç nord del mur mitjaner s'accedeix al cos C. Novament es tracta d'una única habitació de planta idèntica a la del pis inferior, però amb una superfície de prop de 46 m².

En canvi, l'accés al cos principal s'efectua a través de dues portes, una oberta a l'extrem nord del mur mitjaner, prop del tram final d'escala, i l'altra en el tram central.

Des de la primera porta, hom arriba a una habitació de planta rectangular de 13 m², en el terra de la qual es troba un amagatall de doble pis. Des de l'habitació i per un curt tram d'escala s'accedeix a una habitació de mateixa disposició i dimensions. Per un pas obert en el mur de tancament sud de dita habitació s'entra a una nova estança de 10 m² que queda morta.

Des de la porta central del cos B, s'efectua l'ingrés a la meitat sud del cos principal. La porta s'obre vers una habitació de 24,7 m². A l'extrem sud del mur mitjaner est s'hi troba una porta que permet accedir a la darrera habitació que forma el cos principal. Es tracta d'un espai paral·lel a l'habitació morta, de 13 m² de superfície útil.

ELS ANNEXOS

Les estructures constructives que completen el mas de Garrofet formen, en conjunt, un cos avançat situat davant la façana principal. Es tracta, com hem dit, un gran baluard format per tres cossos constructius ben diferenciats funcionalment i espacial.

L'àmbit central és constituït per un pati de 155 m², 43 d'ells a cobert i la resta a cel obert. És a aquest espai que s'accedeix, per una porta oberta al mur de tancament sud, des de l'exterior a l'interior del mas. Un cop al pati, hom pot dirigir-se vers als espais annexats del baluard, situats al est i a l'oest, o bé a la porta principal de la casa. A l'extrem oest i des del sector de pati que es troba a cobert s'accedeix a un àrea de cups, mentre que per una porta situada a l'extrem oposat hom ingressa a un ampli espai de planta trapezoïdal

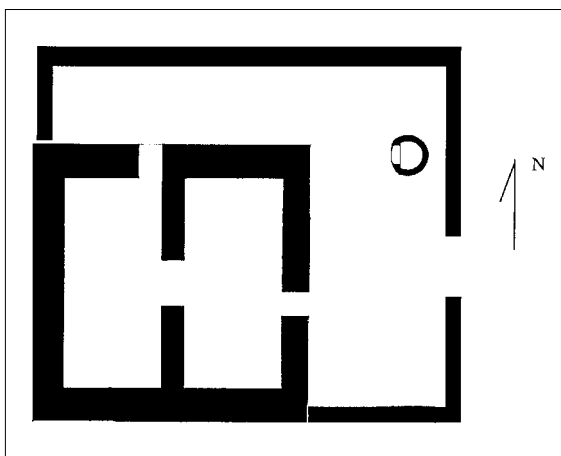
d'entorn a 80 m² de superfície útil. Aquest darrer espai, dividit en dos àmbits per un petit mur mitjaner té accés directe des de l'exterior del mas, mitjançant un portal dovellat en el que hi figura la data 1879.

EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA

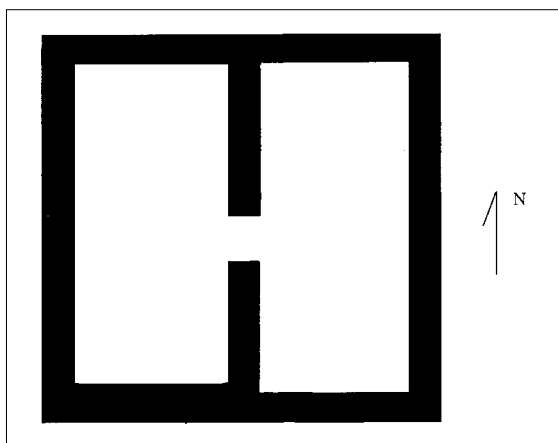
L'anàlisi de l'estructura arquitectònica del mas Garrofet permet evidenciar tres grans moments o fases de creixement estructural que es daten successivament dels segles XIV-XIV, segle XVIII i segle XIX. Aquest tres moments, que han implicat el creixement de la superfície construïda de vivenda, emmarquen també d'altres canvis, que no són de tanta importància estructural, però sí que degueren afectar la posició i les formes de trànsit dins la vivenda. Ens referim, d'una banda, a canvis de disposició de les obertures en les façanes, sobretot de les portes, que implicarien la transformació de les portes d'entrada principal en portes secundàries. D'altra banda hom troba canvis en l'alçada dels pisos, que haurien implicat l'obertura i tancament de finestres. Finalment, cal considerar els canvis de coberta, que impliquen sovint també modificacions de l'alçada de la vivenda.

Atès que els moments de creixement detectats tenen com a objectiu ampliar la superfície de la vivenda, cada fase de creixement degué afectar, almenys parcialment, la disposició i distribució de les diferents estances i habitacions. Aquestes modificacions, substitucions i destruccions parcials d'elements, definibles com a accions negatives, no són fàcilment observables en l'actualitat, doncs només constatem la disposició de les estances després de la reforma final, i, per tant, no podem definir-ne el seu abast. Això és especialment important respecte als trespols dels pisos i al terra de la planta baixa. Així, per exemple, a la meitat est del cos principal la planta baixa conserva un magnífic sòl enllosat que cal datar entre els segles XIV-XVI. Aquest sòl devia estendre's a la resta de la planta; tanmateix durant els segles XVIII-XX fou substituït, almenys, un cop, ja que actualment el terra és de rajola. Pel que fa als trespols, caldria procedir a repicar totes les parets per tal de constatar l'abast de la modificació dels pisos, modificació que és del tot evident, tal i com ho demostra el fet que els tancaments dels arcs gòtics de la planta baixa han quedat al descobert a una alçada per damunt dels trespols actuals. El mateix cal dir del sòl de la segona planta, on el canvi d'alçades del primer pis ha originat diversos desnivells del trespòl que ha calgut resoldre al llarg del temps mitjançant la construcció d'escales que salven els desnivells entre habitacions.

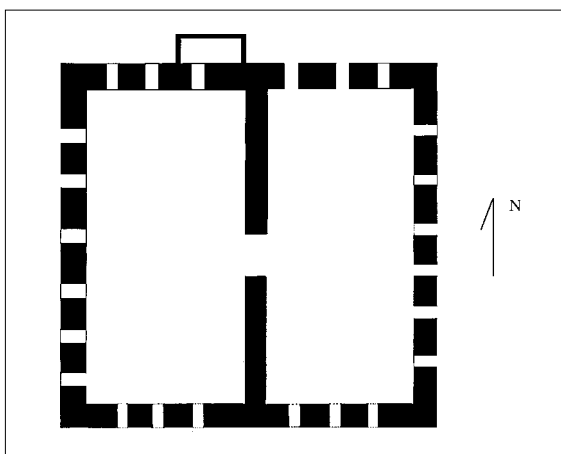
Malgrat, doncs, que per endavant ens cal reconèixer la impossibilitat física de conèixer i datar totes les reformes que ha sofert el mas —això només fóra possible per mitjà de l'excavació arqueològica del sòl i el repicat de totes les parets—, sí que és possible establir de forma general una clara seqüència evolutiva de la seva estructura arquitectònica.

□ Mas Garrofet. Planta baixa.
Fase I (segles XIV-XV)

□ Mas Garrofet. Planta primera.
Fase I (segles XIV-XV)

□ Mas Garrofet. Planta segona.
Fase I (segles XIV-XV)

EL MAS MEDIEVAL (S. XIV-XV)

L'estructura bàsica sobre la que creix el mas del Garrofet fins arribar a l'actualitat constitueix l'espai constructiu que hem designat com a *cos principal* o *Cos A*. Es tracta, com hem vist, d'un edifici de planta quadrada que ha conservat la seva alçada original de façanes. Tipològicament hom pot assimilar aquesta primera construcció al que els medievalistes han definit com un dels models d'hàbitat dispers més extensos a la baixa edat mitjana a Catalunya, les *cases fortes*. Aquest tipus de mas, clarament diferenciable dels masos de l'alta edat mitjana, sobretot per les seves dimensions, combina en la seva estructura constructiva les funcions domèstiques i agrícoles amb una clara voluntat defensiva. Arquitectònicament això s'evidencia en l'escassetat d'obertures i per la presència d'elements constructius aplicats tradicionalment a edificis militars, com ara els matacans i les espitlleres. Aquesta voluntat de constituir un espai de vivenda segur és el que determinarà la seva forma monovolumètrica.

Tal i com hem dit, la construcció d'aquest tipus de mas es generalitza durant la baixa edat mitjana, concretament durant els segles XIV-XV. És per això que els elements arquitectònics que s'utilitzen en la construcció són associables al gòtic, estil dominant en aquests segles.

Tot i que no cal dubtar del fet que el mas Garrofet, com a explotació agrària, fou creat durant el procés de colonització de les terres de Montagut durant els segles XI-XII, no s'han conservat vestigis prou determinants que permetin afirmar l'existència d'una construcció anterior. Per tant, tot i no descartar aquesta possibilitat, la primera fase constructiva evidenciable correspon al mas edificat entre el segles XIV-XV. És a aquesta primera fase que cal associar, com hem dit, tota l'estructura que hem identificat com a *cos principal* o *Cos A*.

Cos A

Així, doncs, el mas Garrofet fou construït com un edifici de planta quadrada i tres pisos d'alçada, amb coberta a doble vessant. L'estructura és sòlidament constituïda per murs de 1,20 m d'amplada a la planta baixa, amplada que disminueix successivament en els pisos superiors. Els murs, bastits amb pedra calcària lleugerament desbastada i lligada amb argamassa, adopten un parament força regular de filades horitzontals. Únicament les cantoneres presenten un treball de la pedra més acurat i són bastides amb carreus ben desbastats de forma rectangular, disposats a contracara.

Originàriament i a diferència de l'actualitat, la façana principal se situava en el mur de tancament oriental, de cara a sol naixent. Encara ara, s'ha conservat la porta d'accés principal. Es tracta d'una porta dovellada formada per un arc de mig punt i de 1 m d'amplada. En aquest moment hom podia accedir al mas per una segona porta, de característiques idèntiques a la principal, que se situava en el mur de tancament nord. Aquesta porta, que fou posteriorment traslladada al mur de tancament nord del Cos D, afegit en aquest sector, era defensada per un matacà, del qual s'han conservat els murets

□ Les façanes nord i est conserven l'estructura i l'alçada originals. Es pot observar la línia d'espitlleres que recorre la segona planta. En primer terme, el Cos D adossat el segle XIX a la façana nord

□ Planta baixa. El cos baixmedieval ha conservat vistes en aquesta planta les tirades d'arcs gòtics que suporten el trespòl del primer pis. Habitació de la meitat est del Cos A

laterals, encara visibles en la seva posició original. Tenint en compte l'existència d'aquest element defensiu sobre el que era una porta secundària cal pensar que l'accés principal també disposaria d'un element similar; tanmateix no es detecten traces de la seva existència, a causa de les successives modificacions de finestres efectuades en la façana principal.

Pel que fa a l'estructura interna de les plantes, cal dir que es correspon amb els models habituals d'aquest tipus de construccions. L'espai intern d'habitació, de planta quadrada, és dividit en dos àmbits simètrics de planta rectangular, de direcció nord-sud, per mitjà de la construcció d'un mur mitjaner de 1 m d'amplada. Així la planta baixa, amb una superfície interna de 77,5 m², es divideix formant dues habitacions de 35,2 m², la primera planta, de 82 m², es transforma en dos àmbits de 36 m² i la segona planta, de 88,3 m², passa a formar un espai doble de 39,5 m².

La coberta dels pisos era recolzada per dues tirades de direcció est-oest d'arcs apuntats d'estil gòtic, bastits amb carreus ben desbastats de 0,6 m d'amplada, disposades de forma paral·lela en cadascuna de les dues habitacions en que es divideixen les plantes. Aquest sistema de suport de coberta i de contrafort de les forces internes de l'edifici s'ha conservat en la primera i segona planta, mentre que no es detecta en la planta superior. Això és a causa del fet que el tancament de la coberta superior de doble vessant se suportava únicament per la paret mitjanera central i un encavallat. Pel que fa pròpiament als sòls dels pisos, si bé han estat substituïts en reformes posteriors en bona part de l'edifici, en la meitat est de la planta baixa s'ha conservat en bon estat un sòl enllosat, que podria correspondre perfectament al moment de construcció del mas.

Pel que fa a les obertures, val a dir que la segona planta ha conservat intacta en les façanes nord i est una línia d'espitlleres (6 a cada mur) que devia recórrer a la mateixa alçada tota la construcció. Es tracta de petites obertures de secció i planta rectangular que formen un sistema destinat a permetre la defensa des de totes les visuals de l'edifici. A la planta baixa, les espitlleres es disposen de forma diversa: d'una banda se situen en els angles dels murs de tancament i, de l'altra, en les parts centrals formant aparellaments. A diferència de les espitlleres de la segona planta, presenten secció i planta trapezoïdal, amb la part més ampla a l'interior del mur, per tal d'evitar l'atac directe de l'exterior.

Tal i com hem dit anteriorment, la resta d'obertures de les façanes han estat fortament afectades per les reformes posteriors, fet que no ens permet determinar-ne el nombre¹. Tot i així, podem considerar que devien ser similars a la finestra de mig punt que s'ha conservat a la façana de migdia.

¹ Cal tenir present, en aquest sentit, que la façana oest es troba completament segellada per la construcció del Cos B i que la façana sud, l'actual façana principal, ha estat completament reformada.

□ Planta baixa. Cantonada sud-est del Cos A, d'època baixmedieval. Les espitlleres originàries han estat amortitzades en les fases posteriors al perdre la seva funció defensiva

□ Façana nord. El matacà que defensava la porta nord ha conservat bona part de la seva estructura. A la dreta es pot observar el canvi de paraments entre el Cos A, d'època baixmedieval, i el Cos B, afegit durant el segle XVIII

Si bé hom pot definir bona part de les característiques estructurals d'aquest edifici, existeixen una sèrie d'aspectes que són difícilment constatables i, per tant, no és possible fer-ne una interpretació, ni que sigui de forma aproximativa. Ens referim sobretot als trespols i als accessos als pisos superiors. Pel que fa al primer aspecte, tot i que el sistema de recolzament de la coberta del primer pis sembla indicar que s'ha mantingut l'altura original, s'han substituït els paviments del sòl de la primera planta, paviment que possiblement ja fou construït amb rajola. En canvi, el trespol de la segona planta sí que ha patit modificacions d'altura considerables, tal i com ho demostra la diversitat d'altures que presenten els arcs vistos en la primera planta, i n'ha estat substituït igualment el paviment.

El segon aspecte no resoluble al que ens referíem és, evidentment, la posició de les escales que permetien l'accés als pisos superiors. Només l'excavació del sòl de la planta baixa permetria localitzar la ubicació —habitualment se situen en els angles que formen els murs de tancament— de l'escala que menava al primer pis, mentre que difícilment hom pot trobar traces de l'escala d'accés al segon pis.

Finalment, i pel que fa als aspectes estructurals, l'observació de la disposició de les portes d'accés a l'interior de l'edifici, situades a les façanes nord i est respectivament, permet suposar, a manera de hipòtesi, l'existència d'un baluard —coincidiria parcialment amb el traçat del mur de tancament nord del Cos D— que tanqués les façanes nord i est, en les quals se situen els ingressos i, per tant, les parts més dèbils de l'edifici. Aquest baluard permetria mantenir el pou, construït també en aquesta època, a l'interior del recinte domèstic².

Hi ha encara una darrera consideració a fer. Per molt que sigui possible definir bona part dels elements estructurals del mas, tots aquells elements que permeten identificar i interpretar la funcionalitat dels espais d'habitació així com les direccions del trànsit per l'interior de l'edifici ens són completament desconeguts³. Aquesta evidència és especialment important perquè significa la impossibilitat de reconstruir la vida domèstica dels primers propietaris del mas⁴.

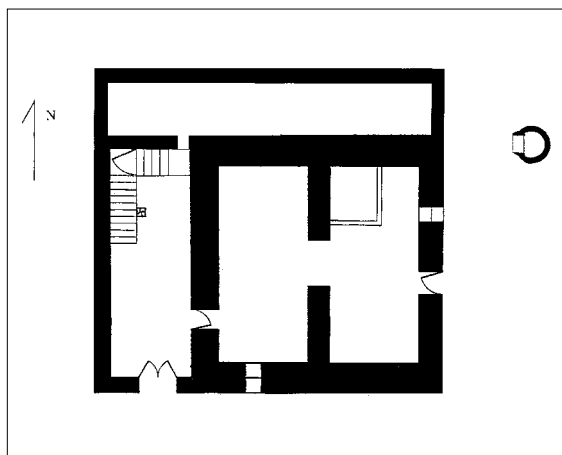
L'AMPLIACIÓ D'ÈPOCA MODERNA (S. XVIII)

L'ocupació permanent del mas Garrofet des de la seva construcció a la baixa edat mitjana implicà modificacions i reestructuracions parcials dels espais interiors de vivenda. Aquests canvis, efectuats al llarg de l'època moderna, degueren estar encaminats a millorar i adaptar l'espai domèstic i els espais d'emmagatzemat agrícola a les noves formes de vida. Així, doncs, és probable que el sòl enllosat que conserva la meitat est de la primera planta,

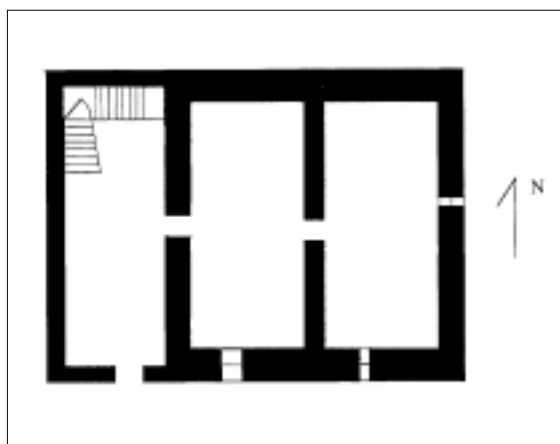
² Tot i que actualment el pou es troba annexat a la cuina, fins a una època força recent es mantingué exempt. A manera d'hipòtesi hem indicat en la planta corresponent el traçat del possible baluard.

³ Només ens serien parcialment recuperables per mitjà de l'estudi arqueològic.

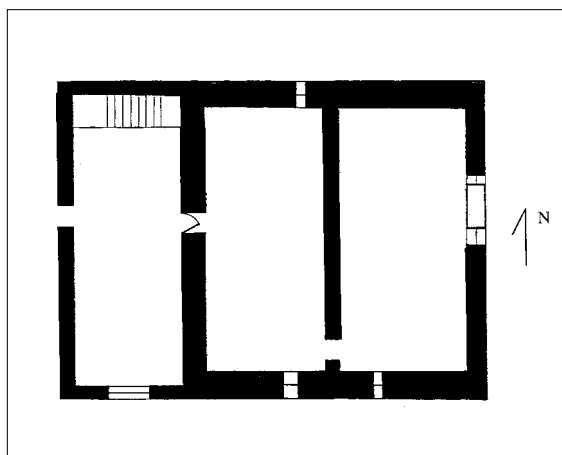
⁴ Aquesta consideració és igualment vàlida per als segles posteriors, exceptuant el darrer moment d'ocupació del mas.

□ Mas Garrofet. Planta baixa.
Fase II (segle XVIII)

□ Mas Garrofet. Primera planta.
Fase II (segle XVIII)

□ Mas Garrofet. Segona planta.
Fase II (segle XVIII)

en cas de no ser original fos construït sense cap mena de dubte en una d'aquestes fases de reforma parcial dels segles XVI-XVII. Tanmateix, a hores d'ara, i per mitjà de l'observació visual, no ens és possible associar a aquests segles les evidències de canvi que existeixen en l'edificació.

Deixant a banda aquestes possibles reformes parcials, el mas Garrofet mantingué la seva estructura constructiva original fins al segle XVIII, moment en què s'efectuà una important reordenació de la vivenda. El fet essencial que determina i marca aquesta gran fase de reforma és la construcció d'un cos de planta rectangular de 49 m², el Cos B, recolzat en la paret de tancament oest i amb la mateixa direcció que els àmbits interns del cos principal (nord-sud).

Cos B

Es tracta, com hem vist, d'un espai constructiu bastit amb murs de 0,7 m d'amplada i de parament aleatori, constituït per blocs de pedra calcària i fragments de maó i teula, molt poc desbastats i formes irregulars, lligats amb argamassa. Aquest tipus de parament, clarament diferenciable del de la construcció baixmedieval, és destinat a anar recobert per un arrebossat que amaga la seva disposició irregular.

La construcció d'aquest nou cos implicà, no sols l'augment de la superfície de la vivenda, que s'incrementà entorn als 35 m² per planta, sinó que significà la reordenació dels trànsits i accessos. En aquest sentit, el fet més important serà el trasllat de la façana principal, situada fins llavors a l'est, cap al mur de tancament de migdia. Això implicà, evidentment, que l'accés principal a l'interior del mas, que s'efectuava per la porta de mig punt obert en aquell mur, passarà a tenir una funció secundària. Des d'ara, l'ingrés principal s'efectuarà per la porta dovellada del nou cos. Pel que fa a l'estructura interna, la construcció del Cos B, significarà la transformació de la divisió de les plantes en espais de doble habitació, en espais de tres habitacions. El trànsit entre el nou cos i el mas medieval es resoldrà amb l'obertura de portes en l'antic mur de tancament oest —una a la planta baixa i, almenys, un altra al primer i segon pis⁵—.

Pel que fa als accessos als pisos, aquests es traslladarien d'una posició que, com hem vist, ens és desconeguda, cap a la seva situació actual, a l'angle nord-oest del Cos B.

Respecte a l'ús dels espais interns, si bé en desconeixem la seva funcionalitat en la fase inicial, ara es presenten més evidents en alguns casos. Així, cal considerar que la posició i la forma actual del foc de rotllo degué quedar fixada en aquest moment⁶. Tanmateix,

⁵No ens és possible establir si totes tres portes que s'obren en l'actualitat en aquest mur en la primera planta foren construïdes en aquesta fase, ja que alguna d'elles pot correspondre a la fase posterior. El que sí que és segur és que, almenys, una de les tres ho fou en aquest moment per tal de permetre el trànsit entre els dos cossos constructius. El mateix passa en la segona planta.

⁶Per la complexitat que suposa la construcció de les xemeneies, és possible que la ubicació del foc de rotllo recuperés la posició que devia tenir en època medieval. Tanmateix, no ens és possible assegurar-ho.

□ Planta baixa. La porta nord d'accés al mas medieval fou traslladada al construir el baluard posterior per tal de permetre l'ingrés als corral·ls des de l'estable

però, els espais que són definibles millor són els situats en el nou cos constructiu. L'aixecament d'aquest nou cos respon a una dinàmica de creixement de les explotacions agrícoles al segle XVIII, dinàmica que es traduirà en l'efectuari de reformes en les vivendes agrícoles, tendents a ennoblir-les. La millora econòmica en el cap català es reflexa, doncs, en les noves construccions: grans espais amb molta més llum que les antigues cases fortes. L'ingrés a la vivenda, que en època medieval és directe als espais d'habitació, ara ocupa tot un àmbit de la planta baixa, separat de la resta. Igualment, al primer pis, una única habitació constitueix el Cos B. Es tracta de la *sala*, espai que quotidianament només s'utilitza com a accés a la resta d'àmbits, llevat dels dies festius o de celebracions, quan és emprada com a menjador —la resta de dies, es menja a la planta baixa, a recés del foc de rotllo—.

Cos C

Un dels dubtes que presenta la interpretació de les reformes estructurals realitzades en aquest moment és el Cos D. Havíem plantejat la hipòtesi de que el mas baixmedieval es trobés defensat per un baluard que, almenys recorreria les façanes nord i est, defensant les dues portes d'ingrés. El fet que ens ha permès plantejar aquesta hipòtesi ha estat les diferències de parament observables en el tancament nord del dit cos D. És possible que durant el segle XVIII aquest baluard hagués estat parcialment tancat, transformant-se en un cos afegit a la nova façana nord. La seva funcionalitat quedaria clarament significada com a estable, funció que ha conservat fins a la substitució dels animals com a força de treball agrícola. Tanmateix, aquesta hipòtesi no és validable en l'actualitat, ja que requereix una anàlisi detallada dels paraments del Cos D i el tancat immediatament posterior, on es trobaven els corral·ls⁷.

La realització d'aquest creixement constructiu, que ha transformat un mas de planta quadrada, en un edifici de planta rectangular (direcció est-oest) es data, com hem dit, al segle XVIII. Tanmateix, és possible aproximar més aquesta datació mercès a una inscripció gravada en la porta de la nova façana principal que indica l'any 1766. Si bé podria tractar-se d'una interposició, creiem que cal considerar la seva relació directa amb aquesta fase de reformes.

⁷Aquest espai no ha estat dibuixat en planta. El fet que es trobi cobert per una espessa heura no ens permet observar canvis en el seu parament, fet que permetria saber si fou construït de cop o en fases successives. És per això que totes les interpretacions que depenen de la datació d'aquest tancat han de ser considerades a manera d'hipòtesi. Obviem bona part de les referències a les dimensions i superfícies de les habitacions, atès que es corresponen en la majoria dels casos a les actuals mesures, que ja han estat descrites en el primer capítol.

□ Planta baixa. Durant el segle XVIII es trasllada la façana principal a migdia. La nova porta d'accés s'obre cap a una àmplia entrada que distribueix l'accés a les plantes superiors i al Cos A

□ Planta baixa. Un dels elements que s'han conservat intactes des del segle XVIII és el foc de rotlló

LES ÚLTIMES REFORMES (S. XIX-XX)

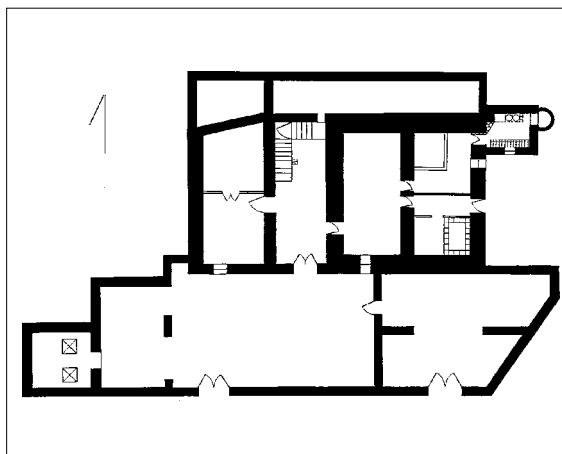
La darrera fase de reformes estructurals que es portà a terme en el mas Garrofet data del segle XIX. A diferència del segle XVIII, sembla que cal relacionar de forma directa aquesta fase amb el creixement agrari i, específicament, amb la necessitat de construir nous espais d'estiva que permetin donar cabuda a una cada vegada major producció vinícola. Es tracta doncs, d'una fase que tindrà com a resultat l'augment de les superfícies construïdes, especialment aquelles dedicades a tasques de transformació i emmagatzematge de la producció agrària. Cal dir, però, que definim i enmarquem en aquesta única gran fase tot un seguit de reformes que segurament no es dugueren a terme en el mateix moment. Tanmateix, procedim d'aquesta manera perquè no ens és possible establir en la majoria dels casos cap índex de successió o simultaneïtat en bona part de les accions constructives.

Pel que fa a l'espai de vivenda, novament l'estratègia constructiva es defineix per l'adossament de cossos estructurals a l'edificació existent fins aquell moment. Així, la seva superfície creix lateralment en dues direccions, en sentit oest i en sentit nord⁸.

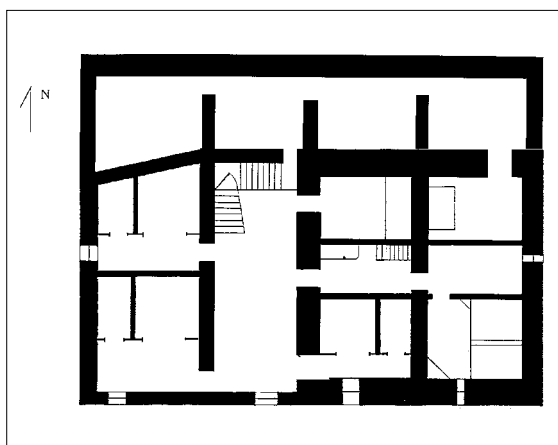
Cos C

Al tancament oest del Cos B s'hi afegeix un nou espai estructural (Cos C) de planta rectangular i tres pisos d'alçada, d'entorn a 54 m² de superfície externa. La construcció d'aquest espai modificarà de nou l'ordenació de les habitacions que componen la vivenda. Aquests conjunt d'accions afectaran també totes les plantes. A la planta baixa caldrà obrir una porta en el mur de contacte amb el Cos B, on es troba l'entrada, per tal de permetre el trànsit cap a la nova habitació. En el primer pis, el cos s'estructurarà en dues habitacions a les que s'accedeix per sengles portes obertes cap a la sala. En canvi, la planta segona es mantindrà com un únic espai, igual com passa en el Cos B.

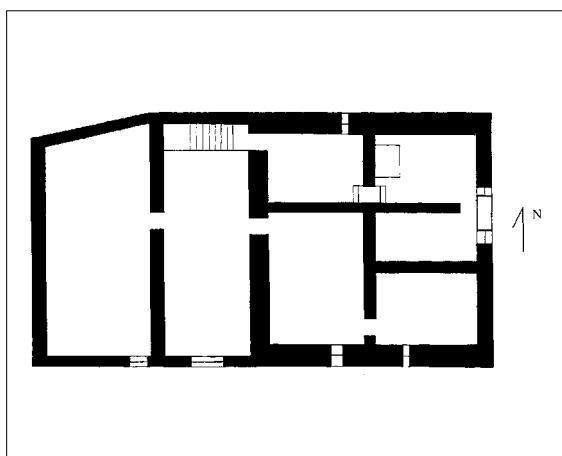
La construcció d'aquest cos no sembla haver implicat accions constructives en la resta de la planta baixa, i, per tant, cal pensar que les especialitzacions funcionals dels espais es mantindrien. Únicament, val a dir, que hom hauria implementat l'espai d'ús agrari, ja que l'habitació afegida en aquesta planta hauria estat destinada a celler. En canvi, en la primera, la construcció de les dues habitacions hauria anat acompanyada de la modificació, si no de l'ús, sí de la distribució d'altres àmbits. Així, les dues noves habitacions, tal i com ja hem comentat en el primer capítol, foren construïdes com a dormitoris d'alcova i aquest tipus de cambra es reproduï en l'habitació de l'extrem sud-oest del cos A, oberta vers la façana principal. A banda d'aquesta acció clarament relacionable, cal considerar que bona part de la distribució interna d'aquesta planta, tal i com la veiem en l'actualitat, fou determinada en aquest moment. Es procedí a substituir la divisió en dos espais del Cos A en 6 àmbits —cada àmbit es divideix en tres—, 5 habitacions i 1 corredor. Aquesta nova planificació determinarà l'existència de les 3 portes actuals que permeten l'ingrés o el trànsit cap a totes les habitacions, exceptuant la de l'extrem nord-est, a la que s'accedirà pel cos D.

□ Mas Garrofet. Planta baixa.
Fase III (segle XIX)

□ Mas Garrofet. Primera planta.
Fase III (segle XIX)

□ Mas Garrofet. Segona planta.
Fase III (segle XIX)

Cos D

Pel que fa al sector nord, la reforma implicà bàsicament la construcció d'un pis damunt l'estable. Ja hem dit anteriorment que no ens era possible determinar en quina de les dues darreres fases fou construït l'estable. Tanmateix, l'evidència indica que fou en un moment anterior al pis superior. Aquest nou espai, adossat a la façana nord, es constitueix com un espai dividit en 3 àmbits als que s'accedeix per un corredor adosat a la paret nord. Serà des de la situada en l'extrem est que s'accedirà, des d'ara, a l'habitació que quedava sellada després de la reforma del cos principal.

La cuina

Encara hi hauria una darrera reforma en la vivenda. Es tracta de la construcció d'un annex al foc de rotllo que deixarà en una posició interna la boca del pou. Aquest petit espai, de planta quadrada, s'emprarà com a cuina. Per tant, aquesta acció hauria implicat el trasllat de l'antiga àrea de cuina, que devia estar situada prop de l'àrea de foc.

Els baluards

A banda de les reformes efectuades en la vivenda, aquesta fase, com hem dit, es caracteritza per la construcció d'espais d'ús agrari. Això és especialment evident per la construcció del baluard situat davant la façana principal. A banda de la seva funció de protecció de l'accés, el baluard fou planificat com un espai d'ús agrari. Inicialment era constituït pel pati i l'edifici situat a l'extrem est, espai que sembla haver estat emprat com a paller. Al cap d'un temps, i potser quan es féu insuficient l'espai destinat a celler del Cos C de la planta baixa, hom construí una estructura de planta quadrada l'extrem Oest. El baluard patí encara una darrera modificació al ser aixecada la coberta de l'edifici est.

Finalment, hem situat en aquesta gran fase final de reformes del mas, la construcció del baluard nord, situat per davant del Cos D i que sembla haver estat utilitzat com a corral. En el moment en què es procedí al seu bastiment hom obrí un pas directe des de l'estable i procedí a tancar la porta nord del cos principal. La porta dovellada fou emprada per bastir l'accés als corrals i fou trasllada al mur de tancament nord de l'estable, posició en la que es troba actualment. El buit de la porta fou reomplert parcialment, i la resta de l'amplada de mur fou utilitzada per a col·locar el bugader —és encara la seva posició actual—.

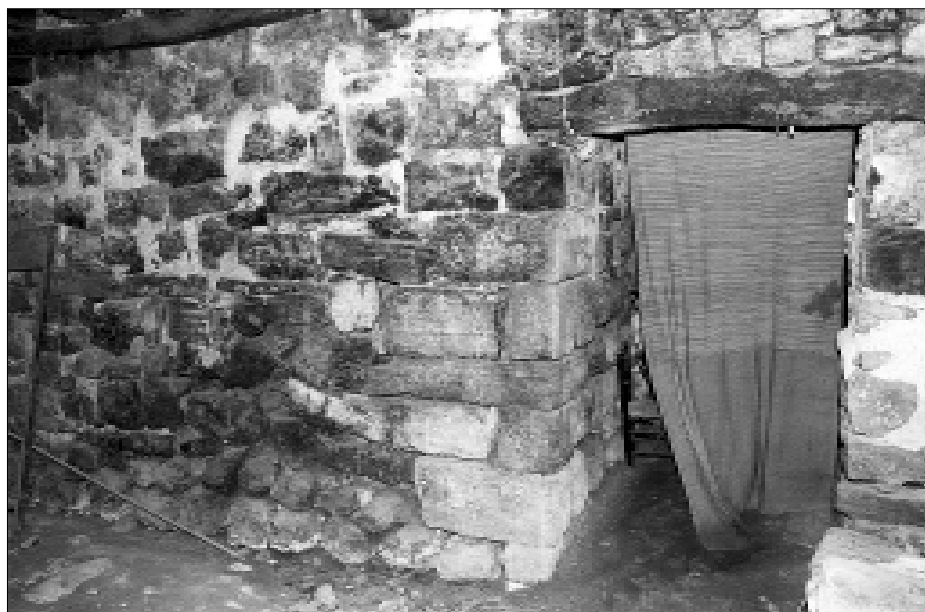
Tot aquest seguit d'accions constructives que hem descrit dins aquesta darrera fase de reformes del mas Garrofet no poden ser, com hem dit, assimilables a un únic moment, sinó que foren realitzades, almenys algunes d'elles, en diferents dates. Sabem, per la inscripció que presenta la porta d'accés de la planta baixa al Cos C, que l'ampliació de la vivenda, en aquest sector s'efectua entorn 1802, mentre que el baluard de la façana principal data, en la seva major part, de 1879. En canvi no podem precisar el moment en què es bastí el pis superior del Cos D ni el baluard posterior, ni tampoc la nova cuina. Això és conseqüència no només de la distància física de les estructures, fet que ens impediex establir-ne una datació relativa —només és possible entre elements en contacte, com per exemple el

□ Vista de la façana principal, orientada a migdia

□ Façana de migdia. La construcció del Cos C estigué planificada per tal d'acollir el nou celler. A la part inferior, la porta sobreaixecada que permetia la descàrrega de la verema des dels carros

□ Planta baixa. L'antiga cantonada nord-oest del mas medieval ha quedat integrada a l'interior de l'habitatge com a conseqüència de la construcció de l'estable

baluard principal i el cos afegit en el seu extrem est— sinó també perquè els materials i els sistemes constructius són molt similars, i no és possible crear tipologies clarament diferenciades entre els paraments de cadascuna de les estructures. Podem determinar la diferenciació entre el parament del baluard sud i el Cos D, fet que només reafirma la validesa de les datacions inscrites i la relació física de posterioritat que s'estableix entre ells, però la similitud entre els paraments de la nova cuina i el pis superior del Cos D només indiquen que foren construïts en un període de temps tan ampli com el que pot tenir la permanència d'un sistema constructiu. En aquest cas, hom basteix els murs amb pedres irregulars i fragments de teula i maó i argamassa, des d'almenys principis del segle XVIII i fins a la primera meitat del segle XX.